

DLACZEGO AGRESJA?

Problem agresji pojawia się w ostatnich latach coraz częściej, spotykamy się z nim w różnych sytuacjach życiowych. O agresji słyszymy w telewizji, w radio, czytamy na łamach różnych gazet oraz spotykamy się bezpośrednio na ulicach miast, w środkach komunikacji. W rozmowach i spotkaniach polityków czy np. w sklepach itp. My nauczyciele spotykamy się z tymi reakcjami w naszej pracy przebywając bezpośrednio wśród dużej grupy dzieci. Zachowania agresywne zdarzają się na lekcjach, na przerwach międzylekcyjnych, na boisku, w świetlicy, w szatni po prostu mogą zdarzyć się wszędzie.

Dlatego w tym artykule postanowiłem dokonać krótkiej analizy problemu agresji w oparciu o fachową literaturę psychologiczno – pedagogiczną.

Starłem się dobierać różne przykłady zachowań, tak aby zobrazować jak najwięcej możliwych zachowań agresywnych. Może przytoczone poniżej przykłady pozwolą innym nauczycielom na głębsze zastanowienie się dlaczego zachowanie danego ucznia w konkretnej sytuacji było agresywne. Ja wykorzystuję to w pracy, a prawidłowa moja reakcja w stosunku do ucznia pozwala mi eliminować niepotrzebne sytuacje konfliktowo-agresywne. Każdy kto przeczyta mój artykuł może spróbować dokonać analizy podobnego zachowania ucznia w konkretnej sytuacji np. na swojej lekcji, wycieczce czy dyżurze międzylekcyjnym. Warto spróbować, mnie pracuje się dużo lepiej. Zatem, co to jest agresja?

Agresja pojawia się w fazie reakcji obronnej przed stresem. Nadmierne napięcie stresu przejawia się jako wzmożony stan pobudzenia emocjonalnego, doprowadza do przeciążenia systemu regulacji i właśnie w tej fazie bardzo często pojawia się agresja. Czyli można powiedzieć, że agresja jest reakcją człowieka pojawiającą się w sytuacji trudnej to znaczy takiej, której człowiek nie umie rozwiązać lub którą człowiek wykonuje na granicy swoich możliwości fizycznych i psychicznych.

Agresja jest to takie zachowanie, którego celem jest zniszczenie lub uszkodzenie przedmiotu albo osoby traktowanej jako przyczyna (stresu) sytuacji trudnej. Stąd podział agresji na bezpośrednią i przemieszczoną. Agresja bezpośrednia polega na jawnym ataku skierowanym na przedmiot będący powodem frustracji i możliwym tylko w jego obecności. Natomiast agresja przemieszczona, to atak skierowany na „obiekty zastępcze”, czyli na osoby lub rzeczy nie będące właściwym powodem zachowań agresywnych. Agresja bezpośrednia może się przejawiać w ataku fizycznym(np.: pobicie, umyślne skaleczenie) jak i werbalnym(przekleństwa, groźby).

Oto przykład agresji skierowanej na grupę rówieśniczą:

„Uczniowie klasy VI porządkowali wspólnie teren przed budynkiem szkolnym. Uczeń tej samej klasy stał obok i przyglądał się, nie pomagając kolegom w pracy. W pewnej chwili jeden z pracujących chłopców zwrócił mu uwagę, że wszyscy pracują, więc i on też powinien pomóc. Aśaś odpowiedział: „Kto głupi, niech robi. A mnie się nie chce”. Wywołało to oburzenie wśród pracujących, a ktoś krzyknął: „Jak nie chcesz pracować, to idź sobie do internatu” Aśaś odszedł kilka kroków dalej i zaczął wyśmiewać kolegów („Lizusy ! Szybciej róbcie, a dostaniecie pochwałę”) Kilku chłopców oburzonych tymi przewiskami pobiegło w kierunku Aśaśa, który zaczął obrzucać ich kamieniami.”

Agresja może być skierowana przeciw grupie osób w innym wieku – szczególnie często bywa to grupa młodszych, słabszych fizycznie dzieci.

„W szatni szkolnej uczeń klasy III gimnazjum, potrącając i wymierzając ciosy młodszymi i słabszymi dziećmi przepychał się po swoje rzeczy. Kiedy inny kolega próbował interweniować stając w obronie młodszych, ten rzucił się na niego z zaciśniętymi pięściami i zaczął go okładać.”

Powyższy przykład obrazuje że zaatakowanie nie wiązało się z ryzykiem dla agresora. Inny przykład pokazuje, że agresja jest też kierowana w stosunku do dorosłych. Na terenie szkoły przedmiotem zachowań agresywnych może być nauczyciel. Oto przykład agresji jawnej:

„Na lekcji matematyki kolega z sąsiedniej ławki zabrał przybory Krysi. Ta poderwała się, chwyciła książkę i uderzyła swego kolegę w głowę. Nauczyciel, który w tym czasie pisał na tablicy i nie widział całego zajścia, kazał jej wyjść z klasy i zgłosić się do swojego wychowawcy. Krysi stawiała opór, mówiąc, że nie pójdzie. Nauczyciel nadal żądał, aby natychmiast wyszła. Wtedy Krysi wybuchła gniewem i zaczęła wykrzykiwać obraźliwe słowa i pogrożki w kierunku nauczyciela.”

Agresja skierowana przeciw nauczycielowi częściej jednak przyjmuje formę mniej jawną. Dzieje się tak dlatego, że istnieje obawa przed karą lub innymi konsekwencjami, dlatego agresor działa tak, aby pozostać w ukryciu. Oto kolejny przykład:

„W czasie lekcji, ktoś wywołał hałas, szeleszcząc papierem pod ławką. Utrudniało to prowadzenie lekcji, dlatego nauczyciel kilkakrotnie zażądał podniesionym głosem, by nie przeszkadzać. Nie dało to pożądanego skutku, gdyż po krótkiej chwili ktoś ponownie zaczął jeszcze głośniejsze hałasować.”

Zachowania agresywne mogą być skierowane na przedmioty będące własnością agresora.

„Dorota błędnie i niedbale wykonała pracę domową. Nauczyciel postawił do zeszytu ocenę niedostateczną i kazał Dorocie przepisać jeszcze raz zadanie na następny dzień. Dorota zawołała „Nie chce mi się, nie będę drugi raz pisać”, pokreśliła poprawione zadanie, zeszyt wyrzuciła na podłogę, kopiąc nim.”

Agresja może być skierowana też wobec zwierząt lub przedmiotów martwych. Polega ona na niszczeniu o czym świadczą przykłady:

„W czasie wycieczki do parku Robert niszczył napotkane po drodze kwiaty kopiąc je nogą. Upomniany przez nauczyciela, odszedł nieco dalej i z jeszcze większą zaciętością niszczył kwiaty i trawę.”

„Pewnego dnia podczas wycieczki na lekcji biologii, Jacek złapał biedronkę, którą zaczął męczyć. Po zwróconej uwadze przez nauczyciela, zamiast wypuścić na kwiatek, zgniótł ją butem.”

„Po skończonych lekcjach Łukasz wyszedł razem z innymi uczniami z klasy. Część dzieci zatrzymała się jeszcze przed szkołą; Łukasz był wśród nich. Po chwili wychowawca klasy spotkał go na korytarzu szkolnym. Gdy zobaczył wychowawcę – nieco się zmieszał, a następnie uciekł z budynku. Okazało się, że wszystkie nowo zawieszane dekoracje na klatkach schodowych były popisane flamastrami i podarte. Następnego dnia w czasie rozmowy z uczniem okazało się, że przyczyną frustracyjnego zachowania dziecka była negatywna uwaga zanotowana w dzienniku bez właściwego uzasadnienia”.

Ostatni z przykładów jest typowym przejawem agresji przemieszczonej. Jeżeli agresja nie może być skierowana na zewnątrz, to może dojść do samoagresji tzn. do zachowania agresywnego skierowanego na samego siebie. Przykładem mogą być np. samookaleczenia.

Agresja prowadząc do rozładowania sytuacji trudnej staje się źródłem nowych trudności. Jednostki agresywne przejawiając formy zachowania nieakceptowane społecznie są za to karane, co powoduje jednocześnie nasilenie stresu. Agresywność przejawiana w okresie dzieciństwa i młodości może u dorosłego człowieka przybrać postać brutalnego lekceważenia cudzych potrzeb, narzucania przemocą swej woli, bezwzględnego zmuszania innych do uległości.

Ogólnie można powiedzieć, że przyczyny i źródła agresji zależą od:

Środowiska rodzinnego:
wzorce naśladowania
brak wprowadzenia zasad i norm społecznych
postawa rodziców zbyt karząca lub rozpieszczająca
pogoń za pieniądzem przesłania funkcje wychowawcze

Środowiska społecznego:	
<u>grupy rówieśników</u>	<u>oddziaływania masmediów</u>
naśladowanie kolegów	wpływ telewizji , Internetu, telefonii komórkowej (bajki, zdjęcia, gry, filmy, programy zawierają wiele elementów agresji)
nieformalne grupy młodzieżowe	pokazana przemoc, agresja pozostawiona bez komentarza
agresywne zachowanie innych nie jest karane	
często przez zachowanie nieagresywne mniej zyskuje	

Podsumowując moje rozważania na temat zachowań agresywnych, muszę jeszcze powiedzieć o samej postawie nauczyciela. Uważam, w oparciu o swoją praktykę, że pomimo wielu przyczyn agresji wpływających ze środowiska rodzinnego lub społecznego bardzo liczy się stała, konsekwentnie wymagająca postawa nauczyciela.

Umiejętne, rozumne rozliczanie uczniów za ich przewinienia, tłumaczenie takich , a nie innych postaw oraz zupełne wyeliminowanie zbyt emocjonalnego podejścia do pewnych zachowań dzieci stanowią podstawę sukcesu w dobrych relacjach na drodze nauczyciel – uczeń. Nauczyciel wyrozumiały, któremu są bliskie problemy jego uczniów nie będzie surowymi karami próbował złamać zachowań agresywnych, gdyż wie, że agresja wywołuje agresję.

Myślę, że gruntowniejsze poznanie osobowości dziecka agresywnego będzie pomocne w uświadomieniu sobie swej postawy wychowawczej oraz w jej modyfikacji. Może analiza przytoczonych w artykule przykładów zachowań, poprzez analogię, doprowadzi do pewnych przemyśleń, a tym samym wpłynie na skuteczniejszą i owocniejszą pracę pedagogiczną zwłaszcza z dziećmi „trudnymi wychowawczo – agresywnymi”. Tego życzę Wszystkim Nauczycielom.

Literatura:

1. J.Ranschburg, „Lęk, gniew, agresja”, WSiP Warszawa 1980
2. J.Strelau, „Podstawy psychologii dla nauczycieli”, PWN Warszawa 1976
3. A.Lewicki, „Psychologia kliniczna”, PWN Warszawa 1978
4. I. Pufal-Struzik, „Agresja i przemoc w szkole; przyczyny, rozpoznawanie, zapobieganie”, Wydawnictwo Pedagogiczne ZN Kielce 2007

Opracował mgr Andrzej Polanowski